

Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2011/06/varga-andras-a-katonai-alapismeretek-tantargy-bevezetesenek-nehany-kerdesek-02-02-03/>

Varga András

A Katonai alapismeretek tantárgy bevezetésének néhány kérdése

Napjaink történelemtanításának egyik nagy kihívása abban rejlik, hogy milyen módszerekkel, motivációkkal lehet megőriznünk a fiatalokban a nemzeti érzelmeket úgy, hogy a magyarságtudat az európaisággal együtt ösztönző erőt jelentsen számukra. A valahová, a kisebb vagy nagyobb közösségbe való tartozás érzése mindenki számára kívánatos. A társadalompolitika szerkezetében sajátos helyet foglal el a Magyar Honvédség, mint a tradíciók, nemzetegység, magyarságtudat, történelmi hagyományok fenntartója. Az önkéntes hadszervezés megkívánja, hogy évről-évre biztosított legyen a hivatástudattal rendelkező, konzervatív értékeket szem előtt tartó, honvédelmi ismeretekkel rendelkező utánpótlás. Ez – a korosztályi meghatározottság miatt – nagyrészt a középiskolát végzett diákok egy részéből kerülhet ki. Ennek tudatában a honvédelmi tárca kiemelt súllyal kezeli a honvédelmi látásmód szélesítését, természetesen – többek között – felhasználva a történelem tanítása közben szerzett tapasztalatokat is. Ennek előmozdítása érdekében nagy erőfeszítések történnek egy új tárgy, a Katonai alapismeretek bevezetésére, és egyre több tanulói csoportot céloznak meg ennek érdekében.

A katonai toborzás hosszú távú irányelvei szerint, az indirekt toborzás keretein belül fel kell futtatni a „katonasuli” programot, ezen belül a „Katonai alapismeretek” tárgyat. A tárgy oktatását elősegítő tankönyv modernizálása megtörtént. A „katonasuli” program beindult, egyre több oktatási intézmény kapcsolódik a programhoz. Ugyanakkor úgy vélem, fel kell hívni a szakma figyelmét arra, hogy a látszat ellenére még számos nehézség áll a pedagógusok előtt, a tárgy eredményes oktatásával kapcsolatban.¹

A Katonai alapismeretek tárgyat (és a tankönyvet is) méltán nevezhetjük egy interdiszciplináris szemléletet magában hordozó tantárgynak (könyvnek).

Varga András: A Katonai alapismeretek tantárgy bevezetésének néhány kérdése

Megtalálható benne társadalomtudományi és természettudományi tárgyak ismeretanyaga is. A tantárgy oktatása feltételez a diákok részéről történelmi, földrajzi, fizikai, egészségnevelési (biológiai), testnevelési ismereteket is. Ezek egy része olyan tananyag, amelyet a hagyományos középiskolai képzésben résztvevő diákok tanulmányaik során kisebb nagyobb részletességgel érintenek, elsajátítanak, de számos új tanegység is található benne.

A Katonai alapismeretek tankönyv előszavában a szerzők megfogalmazzák üzenetüket a tantárgyat választó fiataloknak. Egyértelmű célként határozzák meg, hogy új alapokra helyezve megújítsák a középiskolákban tanuló fiatalok honvédelmi felkészítését.

Gyakorló középiskolai történelemtanárként arra nem vállalkozhatok, hogy a többi, érintett tárgyat is alaposabb vizsgálat alá vonjam, ugyanakkor megtehetem ezt a történelem tantárggyal, annál is inkább, mert a Katonai alapismeretek tantárgy eredményes elsajátításához – véleményem szerint – elengedhetetlen a történelem tantárgy szeretete, az átlagnál alaposabb ismerete. Hagyományos értelemben egyre kevésbé beszélhetünk csak történelem elnevezésű tárgy tanításáról, a Nemzeti alaptanterv által bevezetett műveltségi területek szerinti, és az új érettségi követelményeknek megfelelő felkészítés esetében szükséges kilépni a megszokott keretektől, és a történelmet is interdiszciplináris tárgyként kell kezelni. Mindez teljesen újfajta pedagógusmagatartást igényel, és ez fokozottan igaz azokra a kollegákra, akik felvállalták, felvállalják a Katonai alapismeretek tárgy oktatását.

A Katonai alapismeretek helye a tantárgyi struktúrában

Az alábbi 1. számú táblázatban vázlatosan feltüntettem, hogy a Katonai alapismeretek tantárgy milyen nagyobb fejezetekből áll. A második oszlopban a kisebb szerkezeti részek, a tanegységek találhatóak. A tantárgyi oszlopban feltüntettem azokat közoktatási képzésben meglévő tárgyakat, amelyek kisebb-nagyobb mértékben hozzájárulnak a Katonai alapismeretek tárgy pontosabb elsajátításához. A táblázat utolsó oszlopában található számok mutatják azt az évfolyamot, amelyben a diákok találkozh(at)nak az adott kérdéssel.² Ez a felsorolás természetesen nem törekszik a teljességre, és nem kizárásos alapú. A hatályos Nemzeti alaptanterv alapján készült egy kerettanterv, amelyben lehetővé válik, hogy a – meglehetősen tágra értelmezhető – közös alapra az iskolák, pedagógusok,

Varga András: A Katonai alapismeretek tantárgy bevezetésének néhány kérdése

szakmai közösségek differenciált tevékenysége épülhessen. Mindezt befolyásolhatja – többek között –, a közoktatási intézmény jellege, a szakmai közösség motiváltsága, szakmai törekvései, a szülők, diákok érdekei, értékei, az adott körülmények, lehetőségek, tradíciók. A különböző iskolák képzési tervei, tantárgyi programjai, óraszámjai természetesen mutathatnak eltéréseket.³

1. számú táblázat: A Katonai alapismeretek és a többi tantárgy kapcsolata

FEJEZETCÍM	TANEGYSÉG	TANTÁRGY	ÉVF.
A) A Magyar Köztársaság biztonság- és szövetségi politikája	A Magyar Köztársaság biztonságpolitikai környezete	Történelem, Társadalmi és állampolgári ismeretek	12.
	A Magyar Honvédség	Történelem	11-12.
	Korunk háborúinak jellemzői	Történelem	12.
B) Térkép- és tereptani alapismeretek	Tereptani alapismeretek	Földrajz	9-10.
	Térképismeret	Földrajz, Történelem	9-10.
	Tájékozódás a terepen	Földrajz	9-10.
C) Általános katonai ismeretek	Az általános harcászat fogalmai	Történelem	9-12.
	A béketámogató műveletek alapjai	Történelem	12.
	A löelmélet alapjai	Speciális*-fizika	9-10.
	Túlélési ismeretek	Speciális	–
	ABV védelmi alapismeretek	kémia, biológia	9-11.
	Haditechnikai ismeretek	Történelem	9-12.
	Alaki felkészítése	Testnevelés	9-12.
D) A Magyar Köztársaság honvédelme, szerződéses katonák a Magyar Honvédségben	A honvédelem rendszere, a honvédelmi kötelezettségek	Speciális	–
	A szerződéses katonák élete a Magyar Honvédségben	Speciális	–
	Hadijogi alapismeretek	Speciális	–
E) Egészségügyi ismeretek	A sérültek kimentése	Speciális	–
	Újraélesztés	Egészség-nevelés	9-11.
	Vérzéscsillapítás	Egészség-nevelés	9-11.
	Harctéri ellátás	Egészség-nevelés	9-11.

* A „speciális” jelzővel azokat a tevékenységformákat jelöltem, amelyek semmilyen mértékben nem épülnek rá egyik közoktatási tantárgy anyagára sem, így érthetően ezek új készségek, képességek meglétét feltételezik a diákoktól – tanároktól egyaránt.

A Katonai alapismeretek és a Nemzeti alaptanterv követelményrendszere

Mivel a Katonai alapismeretek tantárgy jellegéből adódóan jórészt a diákok előzetes történelmi ismereteire, tudásanyagára épít, ezért a Nemzeti alaptanterv nagy műveltségi területei közül az „Ember és társadalom” műveltségi területhez sorolható leginkább, melynek középpontjában az ember világa áll. Mindez három aspektusból vizsgálható: történelem, emberismeret és társadalomismeret (jelenismeret). Véleményem szerint a Katonai alapismeretek tantárgy e műveltségi területen belül értelmezhető leginkább, nem utolsósorban a történelem tárggyal való szoros kapcsolata miatt. Érdeemes elidőzni, néhány szempont szerint megvizsgálni, hogy a Nemzeti alaptantervben foglaltak miképp valósulnak meg a Katonai alapismeretek tárgy oktatása közben.

Az első Nemzeti alaptanterv 1995-ben jelent meg, szerkezetében az ún. kétpólusú szabályozás központi oldalát jelenítette meg.⁴ A magyar oktatási rendszerben addig uralkodó tantárgyi szemléletet alaposan megváltoztatva áttért az integrált szemléletre, melynek keretében a műveltség alapjait 10 műveltségi területben foglalta össze.

Ezt követően szükségessé vált az első Nemzeti alaptanterv felülvizsgálata, melynek eredményeként megszületett a 2003-ban kiadott NAT.⁵ Ebben a dokumentumban jelentős változásként értékelhető, hogy a hangsúly a tartalomról a tanulás kompetencia alapú koncepciójára helyeződött át. „A kompetencia döntést szolgáló motívumok (szükségletek, igények, érdeklődések, magatartási szokások, attitűdök, kötődések, előítéletek, meggyőződések, hitek és a hozzájuk tartozó ismeretek), a jelző, készítő érzelmek, valamint a viselkedést, a tevékenységet lehetővé tevő, szervező képességek (a hozzájuk tartozó cselekvési szokások, készségek és ismeretek) összefüggő rendszere.”⁶

A NAT 2007-ben a fenti tanulás-koncepció továbbfejlesztésével megalapozta a kulcskompetenciák rendszerét. „Az *Európai Unió országaiban a kulcskompetenciák fogalmi hálójába rendezték be azokat a tudásokat és képességeket, amelyek birtoklása alkalmassá teheti az unió valamennyi polgárát egyrészt a gyors és hatékony alkalmazkodásra a változásokkal átszőtt, modern világhoz, másrészt aktív szerepvállalásra e változások irányának és a tartalmának a befolyásolásához. Ezért lett az iskolai műveltség tartalmának irányadó kánonja a kulcskompetenciák meghatározott rendszere.*”⁷ Egy másik megfogalmazás szerint: „A

Varga András: A Katonai alapismeretek tantárgy bevezetésének néhány kérdése

*kulcskompetenciák csoportjai egyensúlyba helyezik az értelmi és érzelmi intelligencia területeit, valamint a megismerési, érzelmi-akarati és mozgásos követelményeket. A fejlesztés-központúság másik nagy előnye, hogy közelebb kerül egymáshoz az iskola és a munka világa, azaz kellő mozgástér áll az intézmények rendelkezésére ahhoz, hogy valóban alkalmazkodni tudjanak a munkaerő-piaci igényekhez. Mivel a képességek fejlesztése differenciált, sokszínű folyamat, változatos tartalmakon működik, ezért a tanulás iránti kedv felkeltésével, szinten tartásával, a motiváció erősítésével is könnyebben birkóznak meg majd a pedagógusok”.*⁸

Az alábbi 2. számú táblázatban összefoglalom a Katonai alapismeretek tárgy kerettantervében megfogalmazott legfontosabb célokat és feladatokat.⁹ A második oszlopban megpróbálom ezeket megfeleltetni a NAT 1995 műveltségi területeinek, majd a harmadik oszlop tartalmazza a NAT 2007 kompetencia szükségletét.

2. számú táblázat: A Katonai alapismeretek és a NAT

A KATONAI ALAPISMERETEK TANTÁRGY CÉLJA ÉS FELADATA, HOGY A KÖZÉPISKOLÁS DIÁKOK...	NAT 1995 MŰVELTSÉGI TERÜLETE	NAT 2007 KULCSKOMPETENCIÁI
...motiváltak legyenek a hivatásos katonai pálya választására, az ehhez szükséges ismeretek és képességek elsajátítására;	Ember és társadalom, ezen belül történelem.	Kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia.
...megismerjék a katonai pálya legjellemzőbb tevékenységeit;	Ember és társadalom, ezen belül történelem.	Szociális és állampolgári kompetencia.
...megismerkedjenek a honvédelem és a hadsereg politikában, gazdaságban, társadalomban és kultúrában betöltött szerepével a múltban, a jelenben és a jövőben;	Ember és társadalom, ezen belül társadalomismeret.	Szociális és állampolgári kompetencia.
...a valóságnak megfelelő, életszerű és eleven kép alakuljon ki bennük a szerződéses és a hivatásos katona tevékenységéről, életéről, problémáiról és sikereiről;	Ember és társadalom; Testnevelés és sport.	Szociális és állampolgári kompetencia.
...elsajátítsák a katonai feladatok végzéséhez szükséges alapismereteket és képességeket;	Életvitel és gyakorlati ismeretek, ezen belül munkavégzési és tanulási szokások.	Hatékony, önálló tanulás.
...megismerkedjenek a katonai feladatokkal összefüggő legfontosabb jogi dokumentumokkal;	Életvitel és gyakorlati ismeretek.	Hatékony, önálló tanulás.

Varga András: A Katonai alapismeretek tantárgy bevezetésének néhány kérdése

...legyenek elképzeléseik arról, mik azok az új feladatok és új kihívások, amelyekkel a honvédelemért dolgozók következő nemzedékének kell majd megbirkóznia;	Életvitel és gyakorlati ismeretek.	Hatékony, önálló tanulás; kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia.
...lássák, milyen perspektívák nyílhatnak meg egy fiatal előtt a hadseregben;	Életvitel és gyakorlati ismeretek, ezen belül pályaorientáció.	Hatékony, önálló tanulás; kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia.
...képet kapjanak arról, hogy a katonai feladatok magas szintű elsajátításához a későbbiekben még mi mindenről kell majd tanulniuk, illetve milyen gyakorlati képességekre és tudásra kell majd szert tenniük;	Életvitel és gyakorlati ismeretek.	Hatékony, önálló tanulás.
...rendelkezzenek információval a katonai pályákkal összefüggő továbbtanulás lehetőségeiről.	Életvitel és gyakorlati ismeretek, ezen belül pályaorientáció.	Szociális és állampolgári kompetencia; hatékony, önálló tanulás; kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia.

A Katonai alapismeretek és a Történelem tárgyak kapcsolata

A „Közoktatási Tankönyvjegyzék a 2010/2011 tanévre” című lista szerint 148 tétel foglalkozik a történelemoktatással. Ide beletartoznak a tankönyvek és a különböző atlaszok, forrásgyűjtemények. (Érettségi felkészítők, szóbeli és írásbeli tudásszintmérők, feladatsorok, különböző kompetenciaterületekkel foglalkozó munkafüzetek 5-12. /13./ évfolyamig.) Mindezek tudatában egy tankönyvcsaládot választottam ki (a mi történelmi munkaközösségünk által használtat), amelyet különböző szempontok szerint tartalmi elemzésnek vettem alá. Céлом volt, hogy egyértelműen láthatóvá váljon, hogy a középiskolai történelemoktatás, valamint a Katonai alapismeretek tárgyak mennyiben segítik, könnyítik meg az adott tárgy tanulását. Ugyanakkor arra is fel szeretném hívni a figyelmet, hogy a két tárgy közötti kapcsolat nem olyan egyértelmű, mint ahogy azt első látásra gondolnánk.

3. számú táblázat: A Katonai alapismeretek és a Történelem I. kapcsolata

ÉVFOLYAM / TANANYAGSZÁM	KORSZAK	HADTÖRTÉNETI ESEMÉNY	MAGYAR VONATKOZÁS	EGYETEMES VONATKOZÁS	KAT. ALAPISM. TANEGYSÉGEI / ÓRASZÁM*
Történelem I. / 42 tananyag	Ókori Kelet	-	-	Királyok megegyeznek a hadvezérekkel ¹⁰	A Magyar Köztársaság biztonság- és szövetségi politikája / 36 óra
	Ókori Hellasz	Trójai háború	-	Agamemnón, Paris	
		Görög-perzsa háborúk	-	Miltiadész, Leonidasz, Kimón, I. Dareiosz, Xerxész	
		Peloponnészoszi háború	-	Periklész	
		Nagy Sándor	-	Nagy Sándor, Antigonosz, Szeleukosz, Ptolemaiosz	
	Ókori Róma	Pun háborúk	-	Scípió, Hannibal	
		Út az egyeduralom felé	-	Crassus, Pompeius, Antónius, Ceasar, Octavianus	
		A császárság első századai	-	Hadrianus, Traianus	
		A Nyugatrómai Birodalom bukása	-	Aetius, Attila, Odoaker	
	Kora középkor	Új királyságok a Nyugatrómai Birodalom romjain	-	Martell Károly, Nagy Károly	
		Honfoglalás	Árpád	Szvatopluk	

*Katonai alapismeretek tárgy tanegységei és óraszám

A fenti táblázat alapján megállapíthatjuk, hogy a 9. évfolyamon nem a hadtörténeti jellegű órák alkotják a foglalkozások gerincét. Ennek ellenére több (60 db) térkép-vázlat és forrásrészlet segíti a diákot annak elérésében, amit a szerző célul tűzött ki: önálló gondolkodás, véleményalkotás, szóbeli kifejezőkészség, ábrák, források elemzésének készsége. A történelmi korszakok adottságaiból ered, hogy magyar vonatkozású „szereplői” nem nagyon vannak ezeknek az időknek. A diákok jellemzően a római korszakhoz kapcsolható történelmi személyiségek neveit jegyik meg, de konkrét csata, helyszín, időpont mellőzésével, amely arra enged következtetni, hogy az adott személyeket inkább politikusi nagyságuk, semmint

Varga András: A Katonai alapismeretek tantárgy bevezetésének néhány kérdése

kiváló hadvezéri teljesítményük alapján ítélik meg. Könnyen belátható, hogy amennyiben a 9. évfolyamon kezdődik a Katonai alapismeretek tantárgy oktatása, meglehetősen nagy nehézségekbe ütközik a diák és a pedagógus is a tantárgy tanulása/tanítása folyamán. Egyrészt a közoktatásban fontosnak tartott kronológiai haladást nem könnyíti meg, hogy egyik órán még az ókorban, a következő órán azonban már a XX. században, sőt napjainkban találja magát a diák. Szakmai oldalról viszont mindenképp megfontolandó már a középiskola első évében elkezdni a tárgy tanítását, hiszen olyan alapvető kérdések merülhetnek fel (például a motiváltság kérdése, az érdeklődési kör feltérképezése, az oktatási intézménybe bekerülő kulturális tökének különbözősége), amelyek megválaszolásához előzetes tudásra lenne szükség a diákokról.

4. számú táblázat: A Katonai alapismeretek és a Történelem II. kapcsolata

ÉVFOLYAM / TANANYAGSZÁM	KORSZAK	HADTÖRTÉNETI ESEMÉNY	MAGYAR VONATKOZÁS	EGYETEMES VONATKOZÁS	KAT. ALAPISM. TANEGYSÉGEI / ÓRASZÁM*
Történelem II./ 46 tananyag	Egyetemes középkor	Pápaság és császárság küzdelme		III. Sándor, I. Frigyes	Térkép és tereptani ismeretek / 36 óra
		Keresztes háborúk	II. András	Szaladin, Oroszlánszívű Richárd	
		Anglia, Franciaország, Spanyolország a XIV-XV. században	–	VII. Károly, Jeanne d'Arc,	
		Német-római birodalom a XIV-XV. században	Luxemburgi Zsigmond	Luxemburgi Zsigmond	
		Kelet- Európa és a Balkán	Luxemburgi Zsigmond	I. Murád	
	Egyetemes kora újkor	Habsburg – Valois párharc	–	V. Károly, I. Ferenc	
		Németalföld és a Német- római Birodalom	–	Alba, Egmont, Hoorn	
		Az alkotmányos Monarchia Angliában	–	Oliver Cromwell	
	Magyar középkor ¹¹	Árpád-ház története	Árpád- házi királyok	III. Henrik, IV. Henrik, Batu kán, Habsburg Rudolf	
		Anjou-ház	Károly Róbert, I. Nagy Lajos	Basarab	
		Vegyes-házi királyok	Hunyadi János, Kinizsi Pál, Haugwitz János	II. Mohamed	

Varga András: A Katonai alapismeretek tantárgy bevezetésének néhány kérdése

		Török uralom időszaka	Szapolyai János, Szondi György, Losonczi István, Dobó István, Bocskai István, Bethlen Gábor, Zrínyi Miklós,	I. Szulejmán, Köprülü Ahmed, Montecuccoli,	
	Magyar kora újkor	Török kiűzése	Thököly Imre, II. Rákóczi Ferenc, Vak Bottyán, esze Tamás	I. Lipót, Savoyai Jenő, Sobieski János, Lotharingiai Károly	

*Katonai alapismeretek tárgy tanegységei és óraszám

Az elsősorban a középkorral foglalkozó történelemtankönyv már sokkal inkább tartogat a hadtörténet iránt érdeklődő diákok számára olyan tényeket, amelyek akár a további elmélyülést is elősegíthetik. Továbbra is fontos szerep jut a forrásoknak, és a történelmi események megértését jobban elősegítő térképvázlatoknak (106 db). Megállapítható, hogy ez a korszak is rendelkezik olyan jellemzőkkel, amelyek az érdeklődést kialakíthatják, elmélyíthetik (pl. lovagkor, várháborúk). Ebben a korszakban már fontos szerepet játszanak a magyar történelmi személyek is. Gondolhatnánk, hogy alig lehetne hazánkban olyan diákot találni, akik nem tudnák felidézni a Hunyadiakat, vagy Zrínyi Miklós alakját.

5. számú táblázat: A Katonai alapismeretek és a Történelem III. kapcsolata

ÉVFOLYAM / TANANYAGSZÁM	KORSAK	HADTÖRTÉNETI ESEMÉNY	MAGYAR VONATKOZÁS	EGYETEMES VONATKOZÁS	KAT. ALAPISM. TANEGYSÉGEI / ÓRASZÁM*
Történelem III. / 62 tananyag	Egyetemes Újkor	Hatalmi átrendeződés Európában	-	II. Frigyes	Általános katonai ismeretek / 36 óra
		Új nagyhatalom születik: USA	-	Grant, Sherman, Lee tábornok	
		Francia forradalom	-	Dumouirez	
		Napóleon forradalma	-	Napóleon	
		Olaszország születése	-	Garibaldi	
	Magyar újkor	1848-49-es szabadságharc	Jellasics, Haynau, Paszkievics	Görgey, Dembinski, 13 aradi vértanú	

*Katonai alapismeretek tárgy tanegységei és óraszám

Varga András: A Katonai alapismeretek tantárgy bevezetésének néhány kérdése

A középiskolások történelmi tanulmányaik harmadik évében jutnak el az újkor tanulmányozásához. A fenti táblázatból kitűnik – bár kétségtelen voltak háborúk ebben a korszakban is –, hogy talán a pusztán hadtörténetet érintő tananyagoknál nagyobb hangsúlyt kapnak a gazdaság-, társadalom-, politikatörténeti események bemutatásai. Kivételt képez ez alól az 1848–49-es katonatörténeti események részletes taglalása, amely a modern magyar haderő imázsának megteremtésében is fontos szerepet játszik. Az utolsó magyar összefogás a függetlenségünk kivívásáért (II. Rákóczi Ferenc szabadságharca) már nagyon távolinak tűnik. Ugyanakkor Kossuth és Széchenyi személyének hazai kultusza biztosítja a diákok érdeklődését, és az átlagosnál talán valamivel szélesebb tájékozottságot e korszakkal kapcsolatban. A nemzetközi politika alakításában ekkorra már áthelyeződik a hangsúly a Kárpát-medencéről, így annak kevésbé vagyunk aktív résztvevői.

A Katonai alapismeretek tárgy oktatása ebben az évfolyamban lehet belépő is. Mindez több szempontból is szerencsés lenne. Egyrészt ebben az évfolyamban kell dönteni a diákoknak az emelt szintű képzés megkezdéséről. Általánosságban megállapítható, hogy - bár korlátozás nélkül tanulhat egy tanuló tantárgyat emelt szinten-, mégis maximum két tárgy felvétele javasolt. Mivel ezek tanulásban, és tanórán is többletet jelentenek, ezért érdemes meggondolni, hogy melyik tárgya(ka)t választják. Amennyiben a Katonai alapismeretek itt lépnek be, akkor az egyenletes előrehaladás, és a folyamatos terhelés miatt éves szinten 111 órát kell beépíteni az órarendbe. Ez heti szintre lebontva 3 órát jelent, ami nem kevés plusz megterhelés a diákok számára. Ráadásul számolni kell azzal a nem elhanyagolható ténnyel, hogy amennyiben nem nagy létszámról van szó, akkor nem osztályszinten, hanem évfolyam, esetleg iskolaszinten lehet csoportot indítani, amely az órarendek elkészítésénél azt fogja eredményezni, hogy ezek az órák a délutáni időszakra csúsznak át. További nehézséget jelent, ha a diákok egy része vagy zöme vidéki tanuló, akiknek a hazautazása akár több órát is igénybe vehet.

6. számú táblázat: A Katonai alapismeretek és a Történelem IV. kapcsolata

ÉVFOLYAM / TANANYAGSZÁM	KORSZAK	HADTÖRTÉNETI ESEMÉNY	MAGYAR VONATKOZÁS	EGYETEMES VONATKOZÁS	KAT. ALAPISM. TANEGYSÉGEI / ÓRASZÁM*
Történelem IV./ 53 tananyag	Egyetemes történelem	I. Világháború	-	Schlieffen, Hindenburg, Kerenszkij	3 külön tanegység / összesen 64 órában**
		II. Világháború	Jány Gusztáv, Werth Henrik	Zsukov, Rommel, Paulus, Eisenhower	
	Magyar történelem	Tanács-köztársaság	Stromfeld Aurél	-	
		II. Világháború	Jány Gusztáv, Werth Henrik	Zsukov, Rommel, Paulus, Eisenhower	

*Katonai alapismeretek tárgy tanegységei és óraszám

**A Magyar Köztársaság honvédelmének felépítése és szabályozása / 36 óra; Egészségügyi ismeretek /18 óra; Felkészülés az érettségire /10 óra

Az utolsó év viszonylag kevesebb történelmi anyaga csúfolka. Egyrészt az eddigieknél sokkal több információt kell feldolgozni a diákoknak, másrészt az év rövidebb, hiszen az érettségi, és az arra történő felkészülés lerövidíti a tanévet. Ebben az évben támaszkodhat a Katonai alapismeretek tárgya a leginkább a történelem tantárgyra. Korszakot tekintve a XX. század közelebb áll a diákokhoz, mint a régebbi korok, másrészt, ahol a tantervnek megfelelően haladtak, lehetőség van napjaink történelméről, problémáiról is beszélni. Ezen időszaknál is megfigyelhető, hogy a két kiemelkedő világégéstől eltekintve a szerzők sokkal inkább a társadalmi, politikai értékrendbeli változásokat próbálják felvázolni, bemutatni. A fenti táblázatban szereplő nevek csak irányadónak minősülnek. Az ókor, középkor időszakában a diákok hajlamosak a királyokat, diktátorokat azonosítani a hadvezéri szereppel. Természetesen a korszakok sajátosságait figyelembe véve, ez többé-kevésbé nem is olyan nagy hiba, ugyanakkor a tanulóknak nem differenciálódik a király (császár, stb.) és a hadvezér közötti különbség. Az újkorban, legújabb korban ugyanez igaz a politikus-hadvezér szerepkörre. Elég csak azt említeni, hogy a diákok szerint Churchill, Hitler vagy Sztálin is a hadvezérek közé tartoznak.

Varga András: A Katonai alapismeretek tantárgy bevezetésének néhány kérdése

Ennek alátámasztására röviden ismertetnék egy felmérés eredményét. A kérdés azzal foglalkozott, hogy a diákok milyen ismeretekkel rendelkeznek a korábbi időszakok nagy hadvezéreiről, kiket tudnak esetleg megnevezni ezek közül?¹² Egy válaszoló több személyt is választhatott. A válaszok nagyon széles skálán mozogtak, és sokan tévesen olyan személyeket neveztek meg, akik bár híres történelmi személyiségek voltak, az utókor nem a hadvezéri kvalitásaik miatt jegyezte meg őket. Általánosságban elmondható, hogy a diákok nem minden esetben tudnak különbséget tenni katoná és más történelmi személyiség közt. A válaszokat elemezve az alábbi megállapítások tehetők:

- Zrínyi Ilona az egyetlen nő, akit megemlítenek. (Munkács védelme valóban nehéz feladat lehetett, de a hadvezéri titulust kicsit erőltetettnek érzem.)
- Több, hibásan felsorolt példa, ezek közül néhány: Cortez, Churchill, Gábor Áron, Mao, Szent István, Roosevel, Hitler, Sztálin.
- A legtöbbet említett hadvezérek az említésük számával: Napóleon (42), Julius Ceasar (20), Nagy Sándor (16), Hunyadi János (16), Rommel (15), Dobó István (13), Hannibál (12), Spartacus, II. Rákóczi Ferenc (10-10), Bem (9).
- Összesen 57 személyt jelöltek meg a diákok, közülük 36 az egyetemes történelemből ismert, 21 megnevezett személy magyar katonahős.
- A válaszadók közül csak minden második diák válaszolt erre a kérdésre, ami inkább a kérdés elutasításának, mint a hiányos történelemtudásnak tudható be.

Azt is meg kell állapítani, hogy elsősorban a II. világháború feldolgozottsága miatt (filmek, játékok) már több olyan történelmi szereplőt tudnak említeni, akik ténylegesen hadvezéri szerepben tűnnek fel.

Összességében, a fenti táblázatok segítségével megpróbáltam felvázolni, hogy a középiskolai történelem tantárgy anyaga, és a Katonai alapismeretek nem feltétlenül egészítik ki egymást, esetenként meg is nehezíthetik az adott tárgy tanulását. Véleményem szerint – mivel egy adott tárgyból csak akkor lehet érettségizni, ha azt a tárgyat két évig tanítják – érdemes a Katonai alapismeretek tantárgyat a tantárgyi struktúrában, óratervekben a képzés végén, utolsó két évében elhelyezni. E mellett több érv is szól:

- Életkori sajátosságból eredően a 16-17 éves korosztály tagjai képesek arra, hogy mérlegeljék, felmérjék a katonai pálya iránti érdeklődés mellett képesek-

Varga András: A Katonai alapismeretek tantárgy bevezetésének néhány kérdése

e a szükséges fizikai feltételeknek megfelelni? Ha egyáltalán nem, akkor nem kell jelentkeznie erre az órára, vagy legalábbis nem továbbtanulási motivációval, ezzel elkerülendő a sok kudarcos diák, vagy az időközben alulmotivált tanítvány. (Ők nyilván a csoport egészét nem feltétlenül jó irányba orientálják.)

- A továbbtanulás szempontjából az utolsó két év rendkívül meghatározó. Mivel a Katonai alapismeretek tárgy tanulása a továbbtanulás szempontjából semmilyen pluszpontot nem jelent, ezért valóban csak azok érdekeltek e tárgy felvételében, akik ebben az irányban kötelezték el magukat, a lemorzsolódás kisebb, az állandó csoportstruktúra nagy előnyöket jelent a tanulói és a tanári oldalról is, nem beszélve a finanszírozhatóságról. Amennyiben a középiskola első, második évében kezdődik a képzés, megnő az esély arra, hogy egyesek csak a kipróbálás szintjén járnak az órákra, a lemorzsolódás veszélye növekszik, kevésbé válik tervezhetővé a képzés.
- A kronologikusan haladó történelemtanítás az utolsó két évben éri el azokat a korszakokat, amelyeket a Katonai alapismeretek tárgy oktatásánál példaként lehet használni. Nem mellékes szempont, hogy a diákok megérnek arra, hogy a tankönyvben szereplő elgondolkoztató, szélesebb látásmódot igénylő feladatokat is hatékonyan megoldják (sikerélmény), illetve a csoportban való együttműködés, tanulás is inkább a magasabb korosztályokra jellemző. Sajnos hiú ábránd abban bízni, hogy a diákok az általános iskolai történelmi tanulmányaikra alapozhatnak.
- A Katonai alapismeretek tankönyv szövegezése, fogalmai néhol nehezen értelmezhetőek, bonyolultak. Egy 17-19 évesnek talán már nem, de egy 14-15 éves diáknak szinte biztosan nehézségeket jelent a szövegek értelmezése. Bár a nemzetközi PISA felmérések alapján megállapítható, hogy a magyar diákok szövegértési kompetenciája javult, azonban a tanulmány megállapítja, hogy Magyarországon nagyok a különbségek a gyengébb és jobb háttérű tanulók eredményében.¹³ Egy csoport csak annyira lehet hatékony, amennyire a leggyengébb tagja az, így erre vagy a csoportképzésnél, vagy a felzárkóztatásnál fokozottan figyelni kell.

JEGYZETEK

1. Iskolánkban, a II. Rákóczi Ferenc Fővárosi Gyakorló Közgazdasági Szakközépiskolában a 2010-2011. tanévben kezdődött a Katonai alapismeretek tárgy oktatása. Tanulói létszám 13 fő, ebből 2 fő vendégtanuló, nemi összetétel szerint 2 fiú és 11 lány (!).
2. A táblázatban szereplő évfolyam megjelölések a hagyományos 9-12 évfolyamos képzésű osztályokra érvényesek. Az egyéb képzési struktúrában tanuló diákok (pl. kéttannyelvű, nyelvi előkészítő) esetében mindez egy évvel kitolódik, későbbre esik. (Mindez természetesen az életkoruknál is jelentkezik.)
3. Az általam felvázolt megfeleltetés a II. Rákóczi Ferenc Fővárosi Gyakorló Közgazdasági Szakközépiskola dokumentumain alapul.
4. A Nemzeti alaptanterv kiadásáról szóló 130/1995. (X. 26.) Kormányrendelet.
5. A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 243/2003. (XII. 17.) Kormányrendelet.
6. NAGY József (1996): Nevelési kézikönyv személyiségfejlesztő pedagógiai programok készítéséhez. Mozaik Oktatási Stúdió, Szeged.
7. A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 243/2003.(XII. 17.) Kormányrendelet. III rész. Az iskolai- nevelés oktatás alapvető céljai A kulcskompetenciák fejlesztése.
8. VASS Vilmos (2003): A Nemzeti alaptanterv felülvizsgálata. *Új Pedagógiai Szemle*, 53. évf. 6. sz. 40-44. (Máshol: <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2003-06-tf-Vass-Nemzeti> – letöltés időpontja: 2011. május 20.)
9. http://portal.zmne.hu/pls/portal/docs/PAGE/ZPORTAL/ZMNE_ROOT/KLHTK/SZERVEZET/INT_T_ANSZ/TK/TUD_ELET/KATONAIALAPISMKERETTANTERV2010.PDF (Letöltés időpontja: 2011. május 20.)
10. A diákokra jellemző gondolkodásmód, hogy a királyokat egyben hadvezéri tulajdonságokkal is felvértezik. Különösen igaz ez az ókori uralkodók esetében, ezért külön nem tartottam célszerűnek az összes, tankönyvben említett uralkodó/hadvezér nevét ismertetni.
11. Ennek a résznek a bemutatásakor a táblázat adta keretek miatt érdemesnek tartottam az egyszerűsítést, elkerülendő a túl sok információ belezsúfolását az egyes adatsorokba. Ez magyarázza, hogy némileg eltértem a tankönyv által használt tartalomjegyzéktől.
12. A felmérésre a II. Rákóczi Ferenc Fővárosi Gyakorló és Közgazdasági Szakközépiskolában került sor (Budapest VII. kerület, Wesselényi utca 38.). A kutatásban részt vett osztályok a közoktatási szakasz 9 –13. évfolyamaiból kerültek ki. A kérdőívet 384 tanuló töltötte ki, 24,2 % fiú, 75,8% lány. A módszer önkitöltős kérdőívek alkalmazása volt a teljes anonimitás biztosítása mellett. A „lekérdezésre” 2009. február 24-én került sor.
13. PISA 2009 tájékoztató: Jellemzők és eredmények in: <http://oecd-pisa.hu/> (Letöltés időpontja: 2011. május 20.)

IRODALOM

Tankönyvek:

Katonai alapismeretek. Zrínyi Kiadó, Budapest. 2010.

SZÁRAY MIKLÓS (2001): *Történelem I.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

SZÁRAY MIKLÓS – SZÁSZ ERZSÉBET (2000): *Történelem II.* Műszaki Könyvkiadó, Budapest.

SZÁRAY MIKLÓS (2002): *Történelem III.* Műszaki Tankönyvkiadó, Budapest.

DUPCSIK CSABA – REPÁRSZKY ILDIKÓ (2003): *Történelem IV.* Műszaki Könyvkiadó, Budapest.

Egyéb:

A katonai toborzás hosszú távú irányelvei. In:

http://www.regiment.hu/files/9/8110/a_katonai_toborzas_hosszu_tavu_iranyelvei.pdf (2011-01-30)

Nemzeti alaptanterv kiadásáról szóló 130/1995. (X. 26.) Kormányrendelet. In:

http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99500130.KOR (2011-01-30)

Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 243/2003. (XII. 17) Kormányrendelet. In:

<http://www.nefmi.gov.hu/kozoktatas/nemzeti-alaptanterv-nat/nemzeti-alaptanterv> (2011-01-30)

A Katonasuli honlapja: <http://www.katonasuli.hu/> (2011-01-30)

NAGY József (1996): Nevelési kézikönyv személyiségfejlesztő pedagógiai programok készítéséhez. Mozaik Oktatási Stúdió, Szeged.

ABSTRACT

Varga, András

***Some Questions About the Introduction of the Subject of Military
Fundamentals***

One of the big challenges of history teaching today lies in finding methods and motivations with which we can preserve national sentiments in young people in a way that Hungarian consciousness together with European identity is an incentive strength for them. The feeling of belonging somewhere, to a smaller or bigger community is desirable for everybody. The Hungarian Defence Forces have their own place in the structure of social policy, as the conservator of traditions, national unity, Hungarian consciousness and historical customs. The voluntary military organisation wants to ensure from year to year the reinforcement of knowledge of the profession and of the armed forces with an eye to conservative values. A large part of middle school graduates can get out of this because of the particularity of the age group. With this in mind, the defence forces portfolio treats with elevated importance the broadening of the defence forces vision, naturally – among other means – using experiences gained in the course of teaching history. In the interest of bringing this forward, great efforts are being made to introduce a new subject, Military Fundamentals, and target increasingly more groups of students.